

2014 року, і використовується для вирішення питань надання статусу та соціального захисту учасників Революції; увічнення подій Революції Гідності в суспільній і народній свідомості; використання політичного, соціологічного, патріотичного та виховного потенціалу Революції Гідності. Водночас така інсти-

туціоналізація відбувалася дуже повільно, за явної незацікавленості влади, переважно під тиском громадськості і до чергових річниць Революції Гідності, що пов'язано із небажанням влади згадувати про події Революції Гідності, її вимоги та сподівання, живих і полеглих носіїв цих сподівань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Революція Гідності 2013-2014 рр. та агресія Росії проти України : навч.-метод. посіб. / Палій О., Головка В., Черевко О., Янішевський С. ; за заг. ред. П. Полянського. – К. : Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка, 2015. – 36 с.
2. Історія держави і права України: акад. курс : підручник / Б.Й. Тищик, І.Й. Бойко ; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. – К. : Ін Юре, 2015. – 807 с.
3. Белкін Л. Використання поняття «Революція Гідності» у правових актах : Про Революцію Гідності – офіційно / Л. Белкін // Юридична газета. – 17.01.2017 р. – № 1 (551). – С. 20-22.
4. Порошенко зустрівся з родинами Героїв Небесної сотні [Електронний ресурс]. – 10.07.2014 р. – Режим доступу : <http://voltv.com.ua/poroshenko-zustrivsia-z-rodynamy-herojiv-nebesnoji-sotni/>
5. Порошенко присвоїв Героям Небесної Сотні звання Героя України [Електронний ресурс]. – 21.11.2014 р. – Режим доступу : <http://www.5.ua/hronika-maidany/poroshenko-prysvoiv-heroiam-nebesnoi-sotni-zvannia-heroia-ukrainy-61928.html>
6. Музей Революції Гідності / Матеріал из Вікіпедії – вільної енциклопедії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D1%83%D0%B7%D0%B5%D0%B9_%D0%A0%D0%B5%D0%B2%D0%BE%D0%BB%D1%8E%D1%86%D1%96%D1%97_%D0%93%D1%96%D0%B4%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96

УДК 340.1

ПРАВОВА ОСВІТА ЯК СТРУКТУРНИЙ КОМПОНЕНТ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

LEGAL EDUCATION AS A STRUCTURAL COMPONENT OF EDUCATION IN UKRAINE

Заєць А.С.,

*здобувач кафедри загальнотеоретичної юриспруденції
Національного університету «Одеська юридична академія»*

У статті розкривається поняття форми правового виховання, визначається система його форм. Проводиться дослідження різних позицій вчених щодо визначення форм правового виховання. Дається коротка характеристика кожної форми.

Ключові слова: правове виховання, форми правового виховання, правове навчання, самовиховання, правова пропаганда, юридична практика.

В статье раскрывается понятие формы правового воспитания, определяется система его форм. Проводится исследование разных позиций ученых по вопросу определения форм правового воспитания. Дается краткая характеристика каждой формы.

Ключевые слова: правовое воспитание, формы правового воспитания, средства правового воспитания, правовое обучение, самовоспитание, правовая пропаганда, юридическая практика.

The article deals with the concept of a legal education form and the system of its forms. Various opinions of scholars regarding definition of the forms of legal education are reviewed. Each form of legal education is described in brief.

Key words: legal education, forms of legal education, means of legal education, legal training, self-education, legal propaganda, legal practice.

Актуальність теми дослідження. Система освіти в сучасній Україні має стати засобом, потенціалом і ресурсом розвитку, становлення інформаційної та правової держави. Недостатня правова обізнаність громадян досить часто була суттєвою причиною порушень їхніх основних прав і свобод в повсякденних соціальних практиках, серйозною перешкодою реалізації їхніх прав і свобод. Таке становище зумовлювало необхідність всебічного роз'яснення основ правових актів, утвердження їх основних положень у свідомості громадян як переконань, принципів практичної дії.

Сучасна українська правова освіта є продуктом тривалого й неоднозначного процесу розвитку. Це

зумовлено складним характером державно-правового будівництва в Україні й особливостями її суспільно-політичного устрою на тому чи іншому етапі.

На першому етапі головними осередками правової освіти в Україні були юридичні факультети університетів. Одні з цих університетів виникли й діяли три-чотири десятиліття на землях України, які входили до складу Російської імперії (Харківський – 1805 р., Київський – 1834 р. і Новоросійський (Одеський) – 1865 р.), а інші (Львівський – 1661 р. і Чернівецький – 1875 р.) – на українських територіях, якими володіли Польща, Австро-Угорщина чи Румунія. За відсутності суверенної державності в Україні правова освіта в універ-

ситетах розвивалася загалом в тих же організаційних формах і на тих же правових засадах, що й в університетах країн, до складу яких входили українські землі [9, с. 30].

Правова освіта в Україні як процес надання знань, вмінь і навиків про права, свободи й обов'язки людини не є виокремленою ланкою освітньої сфери, тому її становлення й розвиток дуже важко простежити сучасним дослідникам. Надання правової освіти в країні здійснюється в усіх навчальних закладах. Тож значна увага дослідників прикута до різних аспектів розвитку правової освіти як викладання правознавчих дисциплін у закладах освіти [7, с. 209]. На жаль, наукова література, присвячена дослідженню становлення і розвитку правової освіти в дошкільних навчальних закладах, взагалі відсутня. Проте є декілька праць українських вчених, в яких проаналізовано основні тенденції розвитку шкільної правової освіти.

Наприклад, О. Костенко робить спробу визначити етапи становлення шкільної правової освіти в Україні, починаючи з 1924 р., коли була затверджена перша Радянська Конституція, в зв'язку з чим Народний комісаріат освіти СРСР отримав доручення ввести у всіх школах та навчальних закладах вивчення основних положень конституційного акту [6, с. 216–217]. На думку автора, становлення шкільної правової освіти в Україні пройшло 7 етапів, 4 з яких припадає на період незалежності:

- 1991–1994 рр. – початок становлення системи шкільної правової освіти незалежної України;
- 1995–1999 рр. – закладено основи безперервної правової освіти та визначено місце й роль школи у її реалізації (прийняття Кабінетом Міністрів України «Програми правової освіти населення»);
- 2000–2008 рр. – затвердження указом Президента України в 2001 р. «Національної Програми правової освіти населення»;
- з 2009 р. – пов'язується з виробленням принципово нових підходів до організації та здійснення шкільної правової освіти в Україні, що детермінується, передусім, переходом до функціонування старшої школи як профільної.

Що стосується досліджень, присвячених становленню й розвитку правової освіти в професійно-технічній, вищій і післядипломній освіті, то вони теж відсутні. Проте є наукові праці, що стосуються вивчення історії розвитку галузевої юридичної освіти. Так, одну з перших спроб дослідити історію становлення юридичної освіти й науки на території України до проголошення незалежності було здійснено представниками наукової школи в галузі права під керівництвом Ю. Шемшученка [10, с. 209]. У науковій праці висвітлено стан юридичної освіти й науки, починаючи з другої половини XIX ст. і до проголошення незалежності України. Вчені пов'язують розвиток юридичної освіти з такими політичними категоріями, як держава й право, де держава виступає замовником правознавчих досліджень і підготовлених фахівців – юристів.

Розвиток юридичної освіти у класичних університетах України в 1991–2002 рр. представлено в науковій праці Д. Скородумова [10, с. 312]. На основі вивчення

важливих державних актів автор статті характеризує якісні й кількісні зміни в царині української юридичної освіти та показує еволюційний характер процесу реформування й розвитку юридичної освіти, виділяючи три етапи: 1-й – серпень 1991 р. – вересень 1996 р.; 2-й – вересень 1996 р. – квітень 2001 р.; 3-й починається з квітня 2001 р.

Проведений аналіз опублікованої літератури та джерел свідчить про відсутність поки що єдиної думки, чітких критеріїв розуміння сутності визначення поняття «правової освіти» та його відмежування від інших понять, що на практиці нерідко призводить до неоднозначного вживання й тлумачення не тільки під час науково-теоретичного осмислення, але й у повсякденному житті громадян.

На думку В. Чужикової, правова освіта являє собою систему навчальних і виховних дій, спрямованих на формування: поваги до права; власних уявлень і переконань, щобазуються на сучасних правових цінностях суспільства; знань, вмінь і навичок, необхідних для захисту прав, свобод і законних інтересів особистості й правомірної реалізації її громадянської позиції.

Так, М. Городиський досліджує проблему педагогічних умов забезпечення змісту правової освіти майбутнього вчителя, проте визначення самої правової освіти відсутнє. Розуміння сутності цього поняття досягається шляхом з'ясування його ролі та змісту. Зокрема зазначається, що правова освіта вчителя є невід'ємною складовою його професіоналізму, фундаментальної підготовки й педагогічної майстерності. Правову освіту автор розглядає в контексті правового виховання й вказує на те, що обов'язковою умовою його ефективності є засвоєння вчителем змісту правової освіти, що передбачає оволодіння системою правових знань, вміннями організовувати та проводити правове виховання у школі відповідно до мети й завдань освітньої діяльності на основі концепції національного виховання в Україні, за умови сформованості певного рівня соціально-правової активності вчителя [3, с. 6].

О. Скакун зазначає, що правова освіта, як і правове виховання, являє собою процес засвоєння знань про основи держави й права, виховання в громадян поваги до закону, прав людини, небайдужого ставлення до порушень законності та правопорядку [11, с. 484]. Суттєвим недоліком даного визначення є фактичне ототожнення понять «правова освіта» й «правове виховання».

Усі вищезазначені визначення не суперечать одне одному, а характеризують правове виховання з різних сторін.

В той же час нормативне встановлення передумов правового виховання визначено в постанові Кабінету Міністрів України від 29 травня 1995 р. N 366 «Про Програму правової освіти населення України» (зі змінами) [1].

Указом Президента України від 18 жовтня 2001 року N 992/2001 «Про Національну програму правової освіти населення» затверджено Національну програму правової освіти населення, в якій термін «правова освіта» визначається як комплекс заходів виховного, навчального та інформаційного характеру, спрямова-

них на створення належних умов для набуття громадянами обсягу правових знань та навичок у їх застосуванні, необхідних для реалізації громадянами своїх прав і свобод, а також виконання покладених на них обов'язків [2].

Загалом можна відзначити, що за роки незалежності в Україні прийнято значну кількість нормативних актів, покликаних вирішувати завдання, пов'язані з правовою освітою населення. Однак низка проблем і досі залишається невирішеною. Велике занепокоєння викликає високий рівень злочинності неповнолітніх, хоча майже всі нормативно-правові акти, які нами було проаналізовано в дослідженні, спрямовані на формування у молоді поваги до закону, профілактику негативних явищ у молодіжному середовищі та формування морально-правової культури підростаючого покоління [4, с. 87].

Не дивлячись на велику кількість прийнятих програм, направлених на вдосконалення всієї системи правової освіти населення та підвищення рівня правової культури, в Україні й на даний час недостатній рівень правової обізнаності. Однією з найголовніших проблем є низька правова освіченість громадян, що виявляється у недостатньому знанні змісту правових механізмів реалізації своїх прав, невмінні застосовувати свої знання на практиці. Наприклад, досить часто відбувається так, що громадяни просто не знають, до якого органу звернутися, або звертаються до не уповноваженого органу, компетенція якого не підпадає під розгляд даного питання, тому не отримують бажаного результату.

Підводячи підсумки, зазначимо, що нормативна база правової освіти громадян розроблена в Україні на достатньому рівні, проте, на жаль, і досі в нашій державі не подолано дефіцит правових знань. Аналіз нормативних документів, які регулюють правоосвітню сферу, свідчить про те, що значна частина завдань тих чи інших органів не реалізується, що підтверджується наявністю низки невирішених проблем та станом українського соціуму.

Закладення основ та розвитку правового мислення повинно бути одним із завдань, яке потребує реалізації на всіх етапах правової освіти. Даний тип мислення набувається на підставі теоретичної підготовки та ґрунтується на життєвому досвіді.

Освіта – це процес розвитку й саморозвитку особи, що пов'язаний з оволодінням соціально значимим досвідом людства, який втілений у знаннях, вміннях і творчій діяльності, необхідна умова діяльності особи й суспільства щодо збереження й розвитку матеріальної й духовної культури. Враховуючи те, що головний шлях набуття освіти – це навчання й безумовно самоосвіта, процес освіти передбачає навчання в закладах освіти, здобуття певного фаху й одержання відповідного документа – диплома як свідчення про ґрунтовні і широкі знання [3, с. 29].

Отже, на сучасному етапі державотворення нашої держави одним з наважливіших моментів є формування системи правового виховання як засобу впливу на правову свідомість і підвищення правової культури, збереження наступництва в праві, усвідомлення того, що право не може відігравати роль регулятора суспільних відносин, не набувши справедливої характеру, його спрямованості на утвердження соціальної цінності людини, її невідемних прав і свобод, прищеплення громадянам правових цінностей, переконань, мотивів і установок з метою втілення верховенства права, стимулювання правової активності, створення необхідних правових засад для вільного розвитку громадянського суспільства.

У процесі правової просвіти громадянин повинен придбати не тільки знання чинного законодавства, а й способів, засобів самостійного оволодіння ним. Абсолютно правильним є стандартне визначення правової обізнаності, що застосовується при навчанні. Так, якщо громадяни пам'ятають конкретне правове положення – це добре, але якщо забули й знають, де знайти потрібне положення, вміють це робити швидко й грамотно – це теж свідчення їх правової обізнаності.

Важливість і необхідність навчання громадян вмінню самостійно отримувати потрібну інформацію про законодавство обумовлюються цілою низкою інших причин і обставин. Фундаментальне та повне знання законів для всіх громадян дати неможливо, а гостра потреба в цьому зберігається постійно.

Останнім часом виявляється тенденція підвищення інтересу до права зі збільшенням віку, що обумовлює необхідність постійно вдосконалювати знання права. Потрібно пам'ятати, що законодавство – динамічна система, і весь час з'являються нові закони, знайомство з якими має здійснюватися самостійно.

Найбільш ефективно засвоєння законодавства має місце щодо норм, які мають безпосереднє значення для громадянина, отже, завжди буде зберігатися необхідність повторного звернення до недостатньо добре засвоєних юридичних норм. Окрім того, здатність самостійно орієнтуватися в системі законодавства дозволяє глибше зрозуміти сенс і зміст правових приписів.

Потрібно акцентувати увагу на тому, що, які б нові технічні засоби інформації не вступали в дію, вони не можуть замінити живого слова, яке формує, як правило, більш стійкі знання. Наприклад, успіх лекції завжди полягає не стільки в кількості поширеної інформації, скільки в тому, що зрозуміли й запам'ятали слухачі.

Саме правове виховання у різних своїй формі виступає системою заходів, спрямованих на інтеграцію в свідомість людей політико-правових ідей, норм, принципів, які представляють цінності світової та національної правової культури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 29 травня 1995 р. N 366 «Про Програму правової освіти населення України» (із змінами). – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/366-95-p>.
2. Указ Президента України від 18 жовтня 2001 року N 992/2001 «Про Національну програму правової освіти населення». – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/992/2001>.
3. Годованець В. Правова просвіта громадян України: методологічні проблеми розроблення Концепції [Текст] / Годованець В., Кампо В., Тертичний В. // Право України. – 1999. – N1. – С. 27–31.

4. Городиський М. Педагогічні умови забезпечення змісту правової освіти майбутнього вчителя : автореф. дис. канд. пед. наук : 13.00.01 / М.І. Городиський; Харківський державний педагогічний університет ім. Г.С. Сковороди. – Х., 1998. – 18 с.
5. Котюк В. Теорія права, курс лекцій [Текст] : Навч. посіб. / В. О. Котюк. – К. : Вентурі, 1996. – 208 с. [224, с. 97].
6. Костенко О. Історія становлення та розвитку шкільної правової освіти в Україні / О. О. Костенко // Наукові записки з української історії. – 2013. – Вип. 33. – С. 215–218.
7. Кумков Д. Розвиток правової освіти сучасної України: історико-правовий аспект / Д. Л. Кумков // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 18 : Економіка і право. – 2014. – Вип. 26. – С. 203–209.
8. Макарова О. Правові основи регулювання правової освіти в Україні / О. В. Макарова // Вісник Академії адвокатури України. – 2012. – Число 3. – С. 83–89.
9. Чужикова В. Методика викладання права: [навч. посіб.] / В. Г. Чужикова. – К.: КНЕУ, 2009. – 425 с.
9. Полякова О. Стан наукових пошуків з проблеми становлення та розвитку правової освіти в Україні: публічно-управлінський аспект / О. С. Полякова // Актуальні проблеми державного управління. – 2016. – № 1. – С. 132.
10. Скородумов Д. Розвиток юридичної освіти у класичних університетах України в 1991–2002 рр. / Д. С. Скородумов // Схід. – 2013., травень-червень – № 3 (123). – С. 114–120.
11. Скакун О. Теорія держави і права : підручник : пер. з рос. / О.Ф. Скакун. – Х. : Консум, 2001. – 656 с.
12. Шемшученко Ю., Усенко І. [та ін.] / Юридична наука і освіта в Україні / відп. ред. Ю. С. Шемшученко. – К. : Наук. думка, 1992. – 300 с.

УДК 340.12:316.77(477)

ІНФОРМАЦІЙНЕ СУСПІЛЬСТВО В УКРАЇНІ: ВІД ЗАРОДЖЕННЯ ДО СЬОГОДЕННЯ

INFORMATION SOCIETY IN UKRAINE: FROM EMERGENCE TO THE NOWADAYS

Політанський В.С.,

*кандидат юридичних наук, асистент кафедри теорії держави і права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
молодший науковий співробітник
Національної академії правових наук України*

Стаття направлена на дослідження питань, що стосуються особливостей формування, становлення та функціонування інформаційного суспільства в Україні, які розглядаються в контексті його існування від зародження до сьогодення. Досліджено сучасний стан нормативно-правового регулювання питань розвитку інформаційного суспільства в Україні. Встановлено етапи формування національної політики розвитку інформаційного суспільства України. Зроблено висновок, що нині в Україні створено мінімально необхідне законодавче підґрунтя для побудови інформаційного суспільства.

Ключові слова: інформаційне суспільство, нормативно-правове регулювання, державна політика, інформація, інформатизація, еволюція, електронні ресурси, суспільство знань.

Статья направлена на исследование вопросов, касающихся особенностей формирования, становления и функционирования информационного общества в Украине, которые рассматриваются в контексте его существования от зарождения до наших дней. Исследовано современное состояние нормативно-правового регулирования вопросов развития информационного общества в Украине. Установлены этапы формирования национальной политики развития информационного общества Украины. Сделан вывод, что в настоящее время в Украине создано минимально необходимое законодательная база для построения информационного общества.

Ключевые слова: информационное общество, нормативно-правовое регулирование, государственная политика, информация, информатизация, эволюция, электронные ресурсы, общество знаний.

The article aims to study issues relating to the features, formation, establishment and operation of an information society in Ukraine to be considered in the context of its existence from the origin to the present. The current state of legal regulation of information society development in Ukraine. Established stages of the national policy of information society development in Ukraine. The conclusion is that today in Ukraine, a minimally necessary legislative framework for building an information society.

Key words: information society, legal regulation, public policy, information, information, evolution, electronic resources, knowledge society.

Постановка проблеми. Питання, що стосуються процесу формування, становлення та функціонування інформаційного суспільства в Україні, представляють собою нову, більш високу фазу розвитку системи взаємозв'язків різних груп людей,

здійснюваних через обмін продукцією та інформацією з метою відтворення й удосконалення життєдіяльності та демократії в рамках цієї суспільної системи. Тому дослідження такого процесу має велике значення для інтеграції української громади